

О. В. Крилова,
к. т. н., доцент, доцент кафедри економічного аналізу та фінансів,
Національний ТУ "Дніпровська політехніка"
ORCID ID: 0000-0002-4210-5068

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.7.30

ГРОШОВІ ПОТОКИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

О. Krylova,
PhD in of Technical Sciences, Associate Professor, National TU Dnipro Polytechnic

MONEY FLOWS IN THE SYSTEM OF SUPPORT OF THE COMPANY'S PAYMENT CAPACITY

У статті проведено аналіз наявних у наукових публікаціях підходів до визначення сутності грошових потоків, коштів, ресурсів платоспроможності, фінансових потоків та ресурсів. Виявлено відмінності між грошовими і фінансовими ресурсами підприємства. Виявлено дві істотні відмінності між грошовими і фінансовими ресурсами: перше полягає в різних методах їх розрахунку, а друге — в тому, що незважаючи тісний взаємозв'язок (грошові ресурси є матеріальною основою фінансових ресурсів) їх рух не співпадає в часі. Удосконалено схему залежностей між грошовими потоками і платоспроможністю. Рентабельність відображає ефективність господарської діяльності, але розмір прибутку не є першорядним фактором для забезпечення платоспроможності. Прибуток через збільшення власного оборотного капіталу може використовуватися для збільшення оборотних активів, тобто підвищувати ліквідність підприємства. Оборотність на платоспроможність впливає не прямо, а опосередковано, через ліквідність активів, забезпечуючи швидкість їх трансформації в гроші в процесі кругообігу коштів, і через грошові потоки.

The article analyzes the approaches existing in the scientific publications to the definition of the essence of cash flows, funds, solvency resources, financial flows and resources. The differences between financial and financial resources of the enterprise are revealed. Two significant differences between monetary and financial resources are revealed: the first is in different methods of their calculation, and the second is that, despite the close relationship (monetary resources are the material basis of financial resources), their movement does not coincide in time.

Consideration of the essence and specificity of the movement of financial and monetary resources allowed to formulate the following definition of relevant flows. Given that money is the material basis of financial resources, in our opinion it is incorrect to consider the movement of funds separately from financial resources. It is the cash flows received in the process of using different forms of payments, generate a revenue component of which is the profit and depreciation fund. Credit, budget allocations, etc. simultaneously form both monetary and financial resources.

An improved scheme of dependencies between cash flows and solvency. Profitability reflects the efficiency of economic activity, but the size of profit is not a primary factor for ensuring solvency. Profit through increasing its own working capital can be used to increase working capital, that is, to increase the liquidity of the enterprise. Negotiable solvency affects not directly, but indirectly, through the liquidity of assets, ensuring the speed of their transformation into money in the process of circulation of funds, and through cash flows.

Solvency as a characteristic of cash flow and the consequence of high-quality (poor-quality) management of it, also has a retroactive effect on it. Solvency demonetizes and disintegrates the cash flow and, as a result, reduces the amount of net cash flow. Positive net cash flow is a prerequisite for solvency of the enterprise, and negative —

insolvency. These statements have allowed us to conclude that there is a direct correlation between the qualitative and quantitative characteristics of the cash flow, that is, between solvency and the size of the net cash flow.

Ключові слова: грошові потоки, платоспроможність, грошові кошти, рух, грошові ресурси, фінансові потоки, фінансові ресурси.

Keywords: cash flows, solvency, cash, movement, cash resources, financial flows, financial resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність управління платоспроможністю підприємства на сучасному етапі розвитку економіки обумовлено необхідністю акумуляції значних обсягів грошових потоків для забезпечення нормального функціонування виробництва в умовах посиленних інфляційних процесів, кризи платежів, нестабільності банківської системи, банкрутства ряду підприємств. Водночас підприємствам важливо не тільки забезпечити стійке поточне фінансове положення, але й створити умови для розширеного відтворення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічним аспектам управління грошовими потоками в системі забезпечення платоспроможності підприємства присвятили свої дослідження багато вітчизняних і закордонних вчених, а саме: Баранов В.В., Бланк І.А., Володін А.А., Гіляровська Л.Т., Крейніна М.Н., Філімоненков О.С., Шеремет А.Д. та ін.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є виявлення та дослідження особливостей грошових потоків у системі забезпечення платоспроможності підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Платоспроможність є однією з характеристик фінансового стану підприємства. Останнє, у свою чергу, є властивість фінансів підприємства. Фінанси — це стосунки, що виникають на стадії розподілу і перерозподілу сукупного громадського продукту і національного доходу і проявляються в процесі формування і використання цільових грошових фондів. Матеріальну основу грошових фондів складають грошові ресурси і грошові потоки.

Суть платоспроможності, за твердженням Л.Т. Гіляровської та М.Б. Чиркової [9; 11] і ми його поділяємо, полягає в здатності боржника своєчасно і в повному обсязі погашати свої поточні зобов'язання. Первинне значення для цього має синхронізація надходжень і виплат грошових коштів, тобто їх руху. У свою чергу, рух грошових коштів (надходжень і виплат) за певний період часу А.А. Володін [3] представляє як потік грошових коштів. Завдяки цьому, представляється доцільним використати для дослідження неплатоспроможності підприємств як базову концепцію грошових потоків. Ми вважаємо, що представлення моделі підприємства в якості сукупності припливів і відтоків грошових коштів у найбільшій мірі сприяє досягненню мети забезпечення платоспроможності — неодмінної ознаки і умови стійкості будь-якого підприємства.

Більшість видів господарських операцій підприємства в тій або іншій формі пов'язано із надходженням або вибуттям грошових коштів. У основі реалізації практично будь-якого управлінського рішення керівництва лежить використання грошових коштів.

Для здійснення своїх витрат підприємства повинні обов'язково, забезпечити адекватний приплив грошової маси у вигляді виручки, кредитів, позик і так далі. Таким чином, діяльність підприємства є об'єктивною пе-

редумовою виникнення руху грошових коштів. Цей безперервний у часі процес і створює грошовий потік.

Тому Л.Т. Гіляровська і Д.А. Єндовіцький трактують грошовий потік як "сукупність розподілених в часі об'ємів вступу і вибуття грошових коштів в процесі господарської діяльності підприємства" [4].

Дещо вужче визначають зміст грошового потоку В.В. Баранов і А.А. Володін: "потік грошових коштів є різницею між отриманими і виплаченими підприємством грошовими коштами за певний період" [1; 3].

Навпаки, істотно розширює межі цього поняття М.Н. Крейніна [5], що розуміє під грошовим потоком процес трансформації грошей в матеріальні запаси і дебіторської заборгованості в гроші. Водночас дебіторську і кредиторську заборгованість, борги по кредитах автор вважає складовими частинами не грошового, а фінансового потоку, чітко розділяючи ці поняття.

Деякі економісти змішують поняття "грошові" і "фінансові потоки" підприємства, відносячи до останніх: грошові розрахунки компанії з поставальниками, споживачами і бюджетною системою; отримання компанією кредитів, позик і інвестицій; обслуговування боргових зобов'язань шляхом погашення основного боргу і відсотків по ньому; накопичення грошових коштів, яке "формально завершує цикл руху фінансових активів і зобов'язань".

А.І. Бланк [2] чіткіше визначає грошовий потік як рух грошових коштів, обумовлене чинниками часу, ризику і ліквідності.

Аналіз наведених визначень наочно показує відсутність єдиної думки з приводу визначення поняття "Грошові потоки", з'ясування якого нерозривно пов'язане з поняттями "платоспроможність". На наш погляд, для виявлення економічного змісту грошових потоків необхідно, передусім, виявити відмінності між грошовими і фінансовими ресурсами.

Фінансові ресурси підприємства, за твердженням О.С. Філімоненко, — це власний, позиковий і залучений грошовий капітал, що використовується підприємствами для формування своїх активів і здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою одержання відповідного доходу, прибутку [7].

До власних фінансових ресурсів традиційно відносять прибуток і амортизаційний фонд. Позикові фінансові ресурси представлені позиковим капіталом у вигляді довгострокових і короткострокових банківських кредитів, комерційного кредиту, облігаційних позик. Залучені фінансові ресурси представлені бюджетними асигнуваннями, додатковою емісією акцій, засобами, що поступають у порядку перерозподілу з інших ланок фінансової системи. Завдання, для вирішення яких притягуються вказані ресурс різні (фінансування цільових державних програм, збільшення "статутного капіталу та ін.), а мета — одна: фінансування поточної і інвестиційної діяльності підприємства, тобто простого і розширеного відтворення.

Для визначення відмінностей між фінансовими і грошовими ресурсами необхідно розглянути економічний зміст останніх. Матеріальну основу грошових ресурсів складають гроші, що виступають загальним еквівалентом усіх товарів.

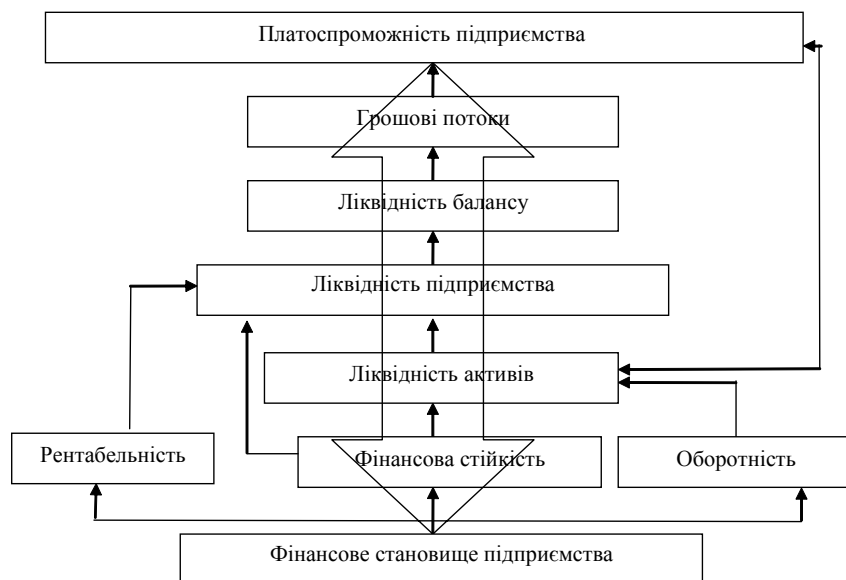

Рис. 1. Схема взаємозв'язку грошових потоків у системі платоспроможності підприємства

Джерело: удосконалено на основі [6].

Грошові ресурси стають фінансовими тоді, коли концентруються у відповідні фонди, для яких встановлено порядок створення й використання". Мабуть, це твердження можна використати стосовно держави, проте у сьогоднішніх умовах його надзвичайно важко застосувати щодо сучасних підприємств [8].

Концепція грошових потоків передбачає необхідність обліку припливу і відтоку грошових ресурсів, тобто їх реального руху.

Проведені зіставлення дозволяють визначити дві істотні відмінності між грошовими і фінансовими ресурсами: перше полягає в різних методах їх розрахунку, а друге — в тому, що незважаючи тісний взаємозв'язок (грошові ресурси є матеріальною основою фінансових ресурсів) їх рух не збігається в часі.

Загальновизнаною є думка про цільове призначення фінансових ресурсів, тоді як грошові ресурси, як правило, знеособлені. У цьому полягає їх третя відмінність.

Рух грошових ресурсів у часі визначає їх різну тимчасову вартість (наприклад, через вплив інфляції). Сума фінансових ресурсів завжди чітко визначена. Такий стан справ обумовлює четверту відмінність грошових і фінансових ресурсів.

Ми вважаємо, що виявлені нами в процесі дослідження відмінності між фінансовими і грошовими ресурсами дозволяють зробити висновок про неспівпадіння їх руху. Рух будь-яких ресурсів набуває форми потоку. Отже, мають місце два взаємозв'язаних, але самостійних виду потоків: перший має форму руху фінансових ресурсів (фінансовий потік), другий має форму руху грошових ресурсів (грошовий потік).

Розгляд суті і специфіки руху фінансових і грошових ресурсів дозволив сформулювати наступні визначення відповідних потоків.

Рух фінансових ресурсів, згрупований за певними ознаками є фінансовим потоком. Групувальними ознаками можуть виступати цілі (фінансові потоки за поточною діяльністю, інвестиціями, виконанням фінансових зобов'язань), напрями (приплив або відтік), види потоків (внутрішні або зовнішні) та ін.

Грошовий потік — це сукупність розподілених у часі обсягів вступу і вибуття грошових коштів у процесі господарської діяльності підприємства.

Паралельне дослідження суті усіх складових частин грошового і фінансового потоку дозволило нам з достатньою мірою обґрунтованості розглянути їх взаємозв'язок і взаємодію, а потім на цій основі визначити

вплив кожної з них (передусім — прибули і амортизації) на платоспроможність підприємства.

Розглядаючи взаємозв'язок прибутку як частини фінансових ресурсів і її форму перебування у вигляді грошових коштів, слід підкреслити, що на практиці існує так званий парадокс прибутку. Його суть проявляється в такому. Іноді складається ситуація, коли у підприємства немає грошей, але є прибуток, або, навпаки, є грошові кошти, але відсутній прибуток.

Іншою складовою частиною власних фінансових ресурсів є амортизаційний фонд. Його рух відбувається індивідуально по відношенню до руху грошових ресурсів, про що ми говорили вище.

Ці міркування дозволяють зробити висновок про абсолютно самостійний рух найважливішої частини фінансових ресурсів — власних доходів у вигляді прибутку і амортизаційного фонду. Водночас, рух інших видів фінансових ресурсів: притягнених, позикових і отриманих в порядку розподілу (бюджетні кошти, кредити, страхові відшкодування) відбувається тільки спільно з припливом або відтоком грошових коштів.

Враховуючи, що гроші є матеріальною основою фінансових ресурсів, на нашу думку є некоректним розглядати рух грошових коштів окремо від фінансових ресурсів. Саме потоки грошових коштів, отриманих у процесі використання різних форм розрахунків, формують виручку, складовими частинами якої є прибуток і амортизаційний фонд. Кредит, бюджетні асигнування та ін. одночасно формують як грошові, так і фінансові ресурси.

З цих дефініцій можна зробити такі висновки. По-перше, є будь-який рух фінансових ресурсів тісно пов'язаний з рухом грошових коштів і їх роздільний розгляд недоцільний. По-друге, аналіз літературних джерел показав, що, у більшості випадків, говорячи про грошові потоки, з одного боку, і про фінансових, з іншого — багато авторів мають на увазі, по суті, одно і те ж, помилково ототожнюючи їх. Рух фінансових ресурсів дійсний невіддільно від руху грошових коштів, але не ідентично йому. У зв'язку з цим виникає проблема виявлення пріоритету в цьому потоці ресурсів.

Для вирішення цієї проблеми необхідно, на наш погляд, передусім визначити базу, відносно якої розглядатимуться пріоритети. Вважаємо, що такою відправною точкою може служити платоспроможність підприємства. Наш вибір обумовлений важливістю цієї кате-

горії. На думку А.Д. Шеремета, Р.С. Сайфуліна [10], і ми його розділяємо, платоспроможність є зовнішнім проявом фінансової стійкості і ліквідності підприємства, які, у свою чергу, найбільшою мірою визначають фінансовий стан підприємства. Тому, вивчивши дію руху грошових і фінансових ресурсів на платоспроможність підприємства, а також пріоритети в цій дії, ми, у результаті, зможемо визначити їх вплив на фінансовий стан підприємства в цілому.

Вище було показано, що формою руху грошових ресурсів виступає грошовий потік, а фінансових ресурсів — фінансовий потік. Характер їх впливу на платоспроможність підприємства доцільно розглядати по-справді: від більш детальних процесів (фінансових потоків) до поверхневих (грошовим потокам).

На цьому етапі дослідження ми вважаємо можливим використати найбільш поширене в сучасній економічній літературі визначення платоспроможності як здібності підприємства своєчасно і в повному обсязі погашати свої поточні зобов'язання. Загальна дія фінансового потоку на платоспроможність формується з впливу його складових.

Різний характер дії руху фінансових ресурсів на платоспроможність показує необхідність раціоналізації потоків фінансових ресурсів. Кваліфіковане управління фінансовими потоками та їх раціоналізація — шлях до формування оптимальної структури джерел фінансування діяльності підприємства, забезпечення фінансової стійкості, зовнішнім проявом якої і є платоспроможність.

Для кращого розуміння місця грошових потоків у системі платоспроможності підприємства нами удосконалена схема залежностей між ними (рис. 1).

Наведена схема характеризує ієрархію показників фінансового стану підприємства щодо платоспроможності. Рентабельність відображає ефективність господарської діяльності, але розмір прибутку не є першорядним фактором для забезпечення платоспроможності. Прибуток через збільшення власного оборотного капіталу може використовуватися для збільшення оборотних активів, тобто підвищувати ліквідність підприємства. Оборотність, на наш погляд, на платоспроможність впливає не прямо, а опосередковано, через ліквідність активів, забезпечуючи швидкість їх трансформації в гроші в процесі кругообігу коштів, і через грошові потоки.

Таким чином, у процесі дослідження платоспроможності підприємств, на наш погляд, пріоритет слід віддати аналізу грошових, а не фінансових потоків, хоча і зовсім відривати один від одного не можна.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Платоспроможність, будучи характеристикою грошового потоку і наслідком якісного (неякісного) управління ним, чинить також зворотну дію на нього. Платоспроможність демонетизує і дезинтегрує грошовий потік і, як наслідок, знижує величину чистого грошового потоку. Позитивний чистий грошовий потік є передумовою платоспроможності підприємства, а негативний — неплатоспроможності.

Ці твердження дозволили нам зробити висновок про наявність прямої залежності між якісною і кількісною характеристиками грошового потоку, тобто між платоспроможністю і величиною чистого грошового потоку.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на пошук шляхів збільшення грошових потоків для забезпечення платоспроможності підприємств.

Література:

1. Баранов В.В. Финансовый менеджмент: Механизмы финансового управления предприятиями в традиционных и наукоемких отраслях: учеб. пособие. / В.В. Баранов. — М.: Дело, 2002. — 272 с.

2. Бланк І.А. Концептуальні основи фінансового менеджменту / І.А. Бланк. — К.: Ніка-Центр, Ельга, 2003. — 448 с.

3. Володин А.А. Управление финансами (Финансы предприятия): учебник / А.А. Володин. — М.: РШФРА-М. — 2004. — 504 с.

4. Гиляровская Л.Т. Финансово-инвестиционный анализ и аудит коммерческих организаций / Л.Т. Гиляровская, Д.А. Ендовицкий. — Воронеж: ВГУ, 1997. — 336 с.

5. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент. Учебное пособие / М.Н. Крейнина. — М.: Издательство "Дело и Сервис", 1998. — 304 с.

6. Ткаченко О.С. Неплатоспроможність, як ознака фінансової нестабільності сільськогосподарських підприємств / О.С. Ткаченко // Науковий вісник Херсонського державного університету, Серія "Економічні науки". — Випуск 15/2015. — Херсон. — 2015. — С. 126—128.

7. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: навч. посібник / О.С. Філімоненков — К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. — 360 с.

8. Хачатурян С.В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С.В. Хачатурян // Фінанси України. — 2003. — № 4. — С. 77—81.

9. Чиркова М.Б. Системний облік і комплексний економічний аналіз операцій кредитування комерційних структур / М.Б. Чиркова. — Воронеж: Видавництво ІЧП Студія "ІАН", 1999. — 256 с.

10. Шеремет А.Д. Финансы предприятий / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 343 с.

11. Экономический анализ: учебник для вузов / под ред. А.Т. Гиляровской. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 615 с.

References:

1. Baranov, V.V. (2002), *Finansovyy menedzhment: Mehanizmy finansovogo upravleniya predpriyatijami v traditsionnykh i naukoemkikh otrasl'ях* [Financial management: Mechanisms of financial management of enterprises in traditional and knowledge-intensive industries], Delo, Moscow, Russia.

2. Blank, I.A. (2003), *Kontseptual'ni ostovy finansovoho menedzhmentu* [Conceptual areas of financial management], Nika-Tsentr, El'ha, Kyiv, Ukraine.

3. Volodin, A.A. (2004), *Upravlenie finansami (Finansy predpriyatij)* [Financial Management (Business Finance)], RShFRA-M, Moscow, Russia.

4. Giljarovskaja, L.T. and Endovickij, D.A. (1997), *Finansovo-investicionnyj analiz i audit kommercheskih organizacij* [Financial and investment analysis and audit of commercial organizations], VGU, Voronezh, Russia.

5. Krejnina, M.N. (1998), *Finansovyy menedzhment* [Financial management], Delo i Servis, Moscow, Russia.

6. Tkachenko, O.S. (2015), "Insolvency as a sign of financial instability of agricultural enterprises", *Naukovy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu, Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 15, pp. 126—128.

7. Filimonenkov, O.S. (2002), *Finansy pidpriemstv* [Business Finance], El'ha, Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine.

8. Khachaturian, S.V. (2003), "Essence of financial resources and their classification", *Finansy Ukrainy*, vol. 4, pp. 77—81.

9. Chyrkova, M.B. (1999), "System accounting and comprehensive economic analysis of lending operations of commercial structures", *ICHP Studija "IAN"*, Voronezh, Russia.

10. Sheremet, A.D. and Sajfulin, R.S. (1999), "Business Finance", *INFRA-M*, Moscow, Russia.

11. Giljarovskaja, L.T. (2003), "Economic analysis: a textbook for universities", *JuNITI-DANA*, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 27.06.2019 р.